

Boekbesprekingen

Literatuur van binnenuit

Tijdens een van mijn snuffelbezoeken aan een Londense boekhandel kwam ik enkele jaren geleden een schoolliteratuurboek tegen dat ook bruikbaar leek voor het onderwijs in Nederland gezien het niveau van de teksten en de aanpak.

Woodland heeft in zijn bundel *Inside Comprehension* elf proza en zes poëzietitels opgenomen; sommige zijn bekend (*Anne Frank Huis* van Andrew Motion en *The Real Thing* van William Trevor bijvoorbeeld), andere niet omdat het produkten zijn van 14- tot 16-jarigen (onder andere zijn eigen leerlingen en examenwerk van O-level kandidaten). Wat ze gemeen hebben is de uitdaging de lezer te betrekken bij de beschreven gebeurtenissen, en deze uitdaging buit Woodland uit. Zijn doel is betrokkenheid en creativiteit: 'The primary aim of *Inside Comprehension* is to involve the student in English language not only as critic and interpreter but as creator and sensitive human being: the original work from schools is there to emphasise the latter roles'.

Het boek biedt de docent een gedetailleerde werkwijze die de leerlingen inderdaad actief maakt. De wat ongewone aanpak vraagt wel enige gewenning van de leerlingen (en docent) aan de procedure.

Elk hoofdstuk bestaat uit een tekst en zes delen. De voorbeelden die ik hierbij aanhaal zijn opdrachten bij het verhaal *Your Move* van Jacqueline Hodgson, een monoloog van een alleenstaande moeder tot haar zoon die in de gevangenis is beland, waarin ze hem vertelt van alle moeilijkheden die ze door hem heeft moeten doorstaan.

1. *Involvement and expression*

Nadat de tekst gelezen is (hardop door de docent of individueel) krijgt een aantal leerlingen daarbij een spreekopdracht: Wat zou deze persoon in die situatie gezegd kunnen hebben? De leerling formuleert (in gedachten of op papier) een zin die passend is en zo leven zij zich in in de figuren in de tekst. Deze zinnen worden achter elkaar uitgesproken waardoor het verhaal nog eens belicht wordt vanuit de verschillende mensen die het dragen. (In het voorbeeld-verhaal: 'The mother thinks aloud after the father has walked out on her...').

2. *Scenario*

Hier worden suggesties gedaan voor rollenspel en andere dramatische vormen (bijvoorbeeld Philip's father and mother: she breaks the news of her pregnancy).

3. *Understanding and insight*

In dit deel worden vragen gesteld op respectievelijk een elementair en een diepgaander niveau. De 'Insight'-vragen vereisen een kritische houding en creatief denken (bijvoorbeeld: 'What makes the mother hate Philip, what makes her love him? Write two short paragraphs').

4. *Discussion*

In de 'Discussion' worden de centrale ideeën van de tekst belicht door middel van vragen en opdrachten ('Discuss some of the difficulties that face a single parent family, particularly when children are young. How can these difficulties be overcome?').

5. *Drama*

Drama biedt de gelegenheid voor toneel van grotere lengte en diepgang ('Devise a playlet in which Philip visits his mother in her old age. Invent at least one new character').

6. *Writing*

Het laatste deel geeft een verscheidenheid aan schrijfoptdrachten, zoals deze voorkomen in de essay-opdrachten van de centrale examens in Groot-Brittannië ('In the form of another monologue, write Philip's reply to his mother').

De delen bieden een grote variëteit aan werkvormen en je hoeft ook niet alles te doen. Woodland beveelt trouwens aan zijn boek niet van voor naar achter door te werken maar teksten te kiezen die je geschikt acht.

De aanpak biedt een aardige manier om een klas na de pauze wakker te houden. De methode is echter ook tijdrovend, niet voor alle teksten even geschikt en zal zeker gaan tegenstaan als je uitsluitend zo te werk gaat ('Weer een rollenspel', 'Kreun, niet weer zo'n stom verhaal schrijven').

Maar Woodland verdient een pluim voor zijn originele ideeën en in het bijzonder voor de prima tekstkeuze in zijn boek.

Anja Bijlsma-Lindaart

Christopher Woodland, *Inside Comprehension*, Cambridge University Press 1984.

Literature in a social context

Koos van Delzens driedelige literatuurserie voor de bovenbouw draagt als motto: 'A real literary interest is an interest in man, society and civilization' (F.R. Leavis) en de achtergrondinformatie bij de teksten bestaat uit een panorama van historische en culturele ontwikkelingen.

Starting Literature is bedoeld voor 4 vwo; *The 20th Century Basic Level* voor havo-4 en -5 en *The 20th Century Advanced Level* voor de laatste groepen van het vwo.

Het eerste deel kent een indeling naar genre (fictie/non-fictie; proza; poëzie), de beide andere delen volgen een chronologische lijn door de 20e eeuw en lijken opvallend veel op elkaar. *Advanced Level* biedt meer en soms andere teksten van veelal dezelfde auteurs; het *Basic Level* heeft een extra hoofdstuk over literatuur in het algemeen en de indeling in genres. Opvallend is de afwezigheid van dramateksten enerzijds en de grote aandacht voor poëzie anderzijds.

Starting Literature biedt na de inleiding geen theorie meer, de beide andere delen beginnen elk hoofdstuk met een overzicht van historische en culturele gebeurtenissen, en leiden de teksten in met extra informatie omtrent de auteur. De teksten zijn voorzien van aantekeningen en woordverklaringen en

worden gevolgd door, veelal cognitieve, vragen. Slechts af en toe wordt er naar de mening van de leerling gevraagd, of een creatievere opdracht gegeven ('Write your version of the ending, make comparisons that start with 'autumn is like...')

Een zeer positief element in het 'advanced'-deel is de bespreking van andere kunstuitingen uit dezelfde periode, vaak gerelateerd aan de zwart-wit illustraties.

Anja Bijlsma-Lindaart

Koos van Delzen, *Starting Literature, The 20th Century, Basic Level.*

The 20th Century, Advanced Level, Educaboek Culemborg 1991.

De nieuwe Grote Lijsters: Chapeau!

In het schooljaar 1990-1991 bracht Wolters-Noordhoff voor het eerst vijf romans die we gerust evergreens kunnen noemen voor vijftientig gulden, niet per stuk, maar sámen, en wat mij daar geweldig aan bevalt is, dat er steeds sprake is van facsimile-druk. Het voordeel daarvan is meervoudig: de lezer -meest scholieren en studenten voor wie de voordelige aanbieding geldt bij groepswijze aanschaf (het individu telt voor de serie van vijf f 67,50 neer)-maakt kennis met de oorspronkelijke layout; de drukwijze kan dankzij de kopieerkunst waarover we thans beschikken zeer goedkoop zijn; en gebruikt men secundaire literatuur bij de te lezen roman, dan is de kans groot dat de paginaverwijzingen in de titels kloppen. De boeken waar het om ging, waren met zorg gespreid over onze literatuur: twee van voor de oorlog: *Lijmen/Het been* en *Het verboden rijk*, en daarna telkens een uit een decennium: uit de jaren '60: *Het leven is vurrukkulluk*, uit de '70'er jaren *Een vlucht regenwulpen* en tenslotte uit de jaren '80 *Hersenschimmen*. De namen van de auteurs zijn overbodig, zo'n vertrouwde plaats nemen deze boeken in op de boekenlijst -of het moest *Het verboden rijk* van Slauerhoff zijn.

Was de eerste jaargang van de Grote Lijsters een mengeling van oud en jong, voor de tweede geldt deze formule in mindere mate. De keuze van Ronald Dietz, die 22 november zijn inaugurele receptie hield bij De Arbeiderspers, en Everhard Huizing is er een waar elke docent Nederlands verrukt van zal zijn. Deze keer kan de klas zich verlekken aan Nescio's prachtige verhalen -*De uitvreter/Titaantjes/Dichtertje*, waarbij de tekst van de 28e druk uit de Nimmer Dralend Reeks is gefacsimileerd. De verdere selectie is aanzienlijk recenter: *Vanwege een tere huid* dateert van 1973, maar *Bezonken rood*, *Bougainville* en *De aanslag* zijn alle drie uit de eerste helft van de 80'er jaren.

In 1990 hebben we, naar aanleiding van een der preadviezen voor de CVEN, al die heisa gehad over een gestandaardiseerde literatuurlijst. Als men bedenkt dat het bij deze Grote Lijsters ook om een Fikse Oplage gaat, zou de invloed van een slimme uitgever wel eens stelliger kunnen zijn dan het formele front van beleidsmakers en didactici zich realiseert: blijkens de drukgeschiedenis die in *De aanslag* is opgenomen, gaat het bij dat boek om het 384ste tot en met 480ste duizendtal. Dit wil zeggen dat de Grote Lijsters, aangezien je ze als vijftal

aanschafft, verschijnen in een oplage van 96.000 exemplaren! Hoeveel bovenbouwleerlingen hebben we eigenlijk? En als ik les gaf in de bovenbouw wist ik het wel: alle individuele keuzen ten spijt die leerlingen moeten kunnen maken, vormen die Grote Lijsters ideaal materiaal voor de klassikale bestudering van de literatuur. Wat zou het mooi zijn, wanneer de redactie volgend jaar één deel vult met een compilatie van drie of vier grote, beroemde gedichtenbundels, laat mij zeggen: *Snikken en grimlachjes, Mei, Het uur U, Parken en woestijnen* en *Een lege plek om te blijven*. Bijvoorbeeld. Wat zou het ook mooi zijn, wanneer de redactie rekening houdt met Wuustwezel en in elke serie minstens één Vlaamse evergreen meeneemt.

Al even tevreden kan men zijn over de Jonge Lijsters, dit jaar gestart, en wel met *Drie verschrikkelijke dagen, Wierook en tranen, Oorlogswinter, Geef me de ruimte* en *Ciske de rat*. Dat zijn boeken die het hopeloze gat tussen de kinderliteratuur en de grote literatuur prima overbruggen. In samenhang met de Lijsters noem ik voor Engels de Blackbirds. Voor beide nieuwe series geldt dezelfde formule, en dezelfde prijsstelling. In de eerste jaargang van de Blackbirds vinden we: *Wuthering Heights, Lord of the Flies, The Assistant* (van Bernard Malamud), *Cal* (van Bernard Mac Laverty) en *The Life & Loves of a She-Devil* (van Fay Weldon). Kan het zijn dat hier de mogelijkheden om meesterwerken in licentie af te drukken minder ruim voorhanden zijn?

De toelichtingen bij alle boeken zijn kort en krachtig: een paar bladzijden over het leven, een uitleg over de roman, een bloemlezing uit de oordelen over het werk. Net genoeg als achtergrond. Meer behoeft het ook niet te zijn. Dat kunnen we als docenten zelf wel. Wolters-Noordhoff én de uitgevers die hun eenmalige licentie gaven: chapeau! Hier is over nagedacht en dat kun je merken.

Wam de Moor

Overzichtelijke methode voor literatuuronderwijs Frans met matige tekstkeuze

Bij Educaboek verscheen de vierde druk van de *Introduction à la littérature française* van F. Chevy en I. Gorkovoi. Deze uitgave is, zoals in de inleiding wordt toegelicht, niet alleen van uiterlijk drastisch gewijzigd, maar ook inhoudelijk veranderd en aangevuld. De auteurs hebben gestreefd naar een grotere leesbaarheid van de tekstfragmenten, wat tot uiting komt in de keuze voor zoveel mogelijk integrale teksten in de vorm van een eenacter, een kort verhaal of gedicht. Het aantal vragen bij de teksten is uitgebreid, evenals vertalingen van woorden. Nieuw is het hoofdstuk 'Francophonie', waarin ook de Franstalige literatuur buiten Frankrijk aan bod komt. De doelgroep is de bovenbouw havo-vwo. De keuzes van de tekstfragmenten worden verder niet toegelicht.

Al bladerend valt mij de overzichtelijkheid op van de methode. Per tijdvak wordt kort een kenschets gegeven, waarbij een relatie wordt gelegd met de politieke en sociale context. Vervolgens komt een aantal representatieve auteurs aan bod met een korte biografie, een opsomming van ideeën en belangrijkste werken, en hun relatie met andere schrijvers. Hierbij is gelet op samenhang met de algemene tijdskenmerken, waardoor voor de leerling een homogeen beeld ontstaat. Een

nadeel vind ik persoonlijk dat de theorie in het Frans is gesteld, waardoor het reflecteren over inhouden mijns inziens bemoeilijkt wordt.

Het merendeel van de gepresenteerde schrijvers wordt gehonoreerd met een tekstfragment, dat varieert van elf regels tot bijna acht pagina's, waarbij de fragmenten langer worden naarmate ze eigentijdser zijn. De omvang van de tekstfragmenten maken van dit boek evengoed een bloemlezing als een literatuurmethode, wat voor mijn gevoel een belangrijk pluspunt is.

Uitgaande van de theorie lijkt vooral cultuuroverdracht het doel van de methode te zijn. De nadruk ligt op stromingen en hun vertegenwoordigers, waarbij het filosofische element in de gekozen tekstfragmenten meer uit de verf komt dan in andere methoden.

Een aantal fragmenten wordt gevolgd door enkele vragen over de tekst. Hierin komen de relaties aan bod tussen leven en werk van de schrijver, tussen schrijver en tijdvak, en tussen werk en maatschappij. Daarnaast moeten de leerlingen ook nadenken over de inhoud en de opbouw van de tekst. Steeds dient de tekst gekoppeld te worden aan de theorie.

In de inleiding wordt niet toegelicht welke motieven ten grondslag hebben gelegen aan de keuze van de tekstfragmenten. Duidelijk is, dat de auteurs gestreefd hebben naar een zo breed mogelijk scala van genres: gedichten, filosofisch proza, toneel, novellen, romans, brieven, sprookjes, autobiografische teksten. Teksten zijn niet alleen gekozen op grond van hun representativiteit (het merendeel van de teksten is canonbevestigend), maar ook omdat ze ontroerend, spannend, aangrijpend of humoristisch zijn. Zo is *Le lai du Laostic* van Marie de France niet alleen illustratief voor de amour courtois, maar sterk ontroerend omdat de nachtegaal symbool wordt voor een onmogelijke liefde. Het fragment uit *La Condition Humaine* van Malraux, waarin Katow zijn laatste restje cyanide aan zijn met hem gevangen genomen kameraden geeft en zo zelf een gruwelijke dood tegemoet gaat, illustreert niet alleen de filosofie van de actie van Malraux, maar houdt ook je aandacht tot het laatste geboeid. En een beter voorbeeld als *Le Phonographe*, een korte novelle van de Tunesische schrijfster Amina Khélifa, om het belang van de Franstalige Afrikaanse literatuur te benadrukken kan ik mij nauwelijks voorstellen.

Andere keuzes zijn minder sterk. Bij Nathalie Sarraute zou ik liever een voorbeeld hebben genomen uit *Le Planétarium* om daarmee het procédé van de sous-conversation te illustreren. En waarom geen passage nemen uit *Le Roi des Aulnes* van Tournier waarover in de theorie wordt uitgeweid? En de verovering van Emma Bovary door Rodolphe tijdens een ellenlange redevoering waar de lol al spoedig van af is, kan beter vervangen worden door de suggestieve passage van de dolle rit in de koets door Rouen.

De teksten die worden aangeboden lijken mij over het algemeen niet gemakkelijk, met name de filosofische teksten. Persoonlijk kan ik dit geen tekort noemen. Wel mis ik schrijvers die misschien wat minder 'literair' zijn, maar die de doelgroep wel aanspreken: Le Clézio, Cardinal, Arnothy, om er enkele te noemen, en waarom niet een Christine Avenir, een jong talent uit België dat schrijft over herkenbare gezinssituaties. Overigens vind ik de keuze wat de Belgische literatuur betreft ronduit bedroevend. Geen De Coster, geen Verhaeren, en wat de huidige tijd betreft, geen Pierre Mertens. Onze zuiderburen verdienen beter.

Introduction à la littérature française is een methode die ruime gebruiksmogelijkheden biedt: cultuuroverdracht, leesplezier, zelfwerkzaamheid. Wel zal de docent zelf keuzes moeten maken, omdat de behandeling van de totale inhoud voor de meeste vreemdetalenleraren geen haalbare kaart (meer) is. Zo kan hij, na een korte behandeling van de theorie, met de klas de teksten behandelen die hij leuk vindt. Hij kan zich wat een aantal perioden betreft, tot die theorie beperken. Hij kan ook uitsluitend een aantal teksten behandelen en die laten verwerken middels creatieve opdrachten. Hij kan bepaalde perioden zelfstandig door leerlingen laten verwerken bijvoorbeeld via een scriptie. Al met al een methode die zowel letterlijk gevolgd kan worden als ruimte biedt voor de eigen inbreng van leerling en docent. Voorwaarde is wel, dat de docent zich in de meerderheid van de teksten moet kunnen vinden.

Camiel van Woerkum

F. Chevy en I. Gorkovoi, *Introduction à la littérature française*. Educaboek Culemborg 1991, vierde druk.

Rectificatie

In veel branches geldt, dat elke aandacht -positief of negatief- voor een produkt de naamsbekendheid verhoogt en uiteindelijk positief effect heeft. In de wetenschap ligt dit anders. Vandaar dat ik graag een drietal punten recht wil zetten naar aanleiding van de -overigens positieve- bespreking van mijn dissertatie door Anja Bijlsma in het vorige nummer van *Tsjip*.

De vijf literatuurboeken die ik uitvoerig onderzocht heb, zijn: *Kurz und bündig, Spiegel der deutschen Literatur, Zeitbild und Dichtung, Deutsche Dichtung* en *Durchblicke*. De door Anja Bijlsma genoemde titels *Ueberblick über die deutsche Literatur, Deutsche Literatur* en *Duitse literatuur vanaf 1500 tot heden*, zijn niet meer verkrijgbaar, maar werden nog wel in mijn doctoraalscriptie van 1986 besproken. De overige 28 gebruikte titels, goed voor 24% van de markt, werden niet in het verdere onderzoek betrokken, omdat de verzamelde gegevens niet representatief zouden zijn. De derde en laatste correctie betreft de uitvoerigheid van het onderzoek. Van de vijf literatuurboeken zijn alle hoofdstukken in de analyses betrokken, dus niet alleen de hoofdstukken over *Romantik* en *Expressionismus*. Deze beperking gold wel voor mijn doctoraalscriptie.

Eus Schalkwijk

Onze excuses, ook tegenover de lezers van dit blad. Redactie.